

Jeg gider godt været over data fra Facebook – om at undersøge dialektbrug online

Monka, Malene

Published in:
Fraseologi – genveje og omveje festskrift til Torben Arboe

Publication date:
2018

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Monka, M. (2018). Jeg gider godt været over data fra Facebook: – om at undersøge dialektbrug online. I K. Lyshøj, & I. Schonderbeek (red.), *Fraseologi – genveje og omveje festskrift til Torben Arboe* (s. 143-147).

*Forfatteren er postdoc ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet
e-mail: monka@hum.ku.dk*

Malene Monka

Jeg gider godt været over data fra Facebook **– om at undersøge dialektbrug online**

Nyere undersøgelser af online sprogbrug har peget på, at den er en integreret del af menneskers hverdagskommunikation, og at det er vigtigt at sammenligne on- og offline sprogbrug (Stæhr 2015), det gælder også, når det drejer sig om dialekt (Westergaard 2011, 2013, Monka 2018). I de tidligere studier har forskerne haft adgang til én eller flere af de involverede informanternes sprogbrug såvel on- som offline. I nærværende artikel vil jeg med udgangspunkt i en case fra Æ Synnejysk Forenings Facebook-gruppe diskutere, hvad man kan udlede af online dialektbrug i tilfælde, hvor man ikke har adgang til de involveredes offline sprogbrug.

Facebook-gruppen Æ Synnejysk Forening havde pr. 26. januar 2018 7.171 medlemmer; aktiviteterne i gruppen er koncentreret om sønderjysk sprog og kultur. Der er enkelte yngre medlemmer i gruppen, men ud fra medlemmernes profilbilleder må man antage, at størstedelen er midaldrende eller ældre. I august 2017 kunne man i Facebook-gruppen læse et opslag med spørgsmålet om, hvor ordet ”vedewe” kommer fra, og hvad det hedder på ”kjøffenhawnsk”. Kvinden, der stiller spørgsmålet, er født 1996 i Padborg, og hun anfører selv eksemplet: ”den gie a ondelynme en vedewe”. Tretten af gruppens medlemmer kommenterede opslaget, men ingen kendte det korrekte svar, som man kan finde under betydning 2.3 af opslagsordet *gide* i Jysk Ordbog. Her står, at udtrykket *gide været over* betyder ”at have lyst til at gøre noget, orke”. I artiklen sammenligner jeg materialet fra Facebook-gruppen med Inger Ejsskjærs artikel ”vætöwe/ vänöwe – en leksikalisering” fra Danske Folkemål 36 (1994), jeg fokuserer på, hvor mange af de aspekter Ejsskjær kommer ind på i sin artikel, der berøres i materialet fra Facebook-gruppen.

Ejsskjærs artikel bygger på svar på en spørgeliste udsendt af Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning i 1992. Der indkom cirka 50 besvarelser,

hvoraf kun én pegede på, at *vætöwe/vænöwe* er en sammentrækning af *været over*, og yderligere seks identificerer det som *være over*. Af de 13 deltagere i Facebook-tråden er der seks, der giver et bud på oversættelse af *gie vedewe*. Alle seks svarer, at hele vendingen betyder *at gide*, men selv da der spørges eksplicit til, hvad *vedewe* betyder, kommer der ingen bud på svar. Udvekslingen og den manglende viden om, hvad *vedewe* betyder, spejler Ejsskjærs konklusion om, at *være over*-delen af vendingen er idiomatiseret eller leksikaliseret i den forstand, at den almindelige sprogbruger ikke ved, hvad det betyder. Det underbygges af, at den unge kvinde, der stiller spørgsmålet, peger på, at der må være tale om en slags overflødig 'dobbeltbetydning' (dvs. en tautologi): "de æ bare lidt sjawt at man enli saie 'vedewe' selvom man ållerei har såijt "det gie a et"" (det er bare lidt sjovt at man egentlig siger *været over* selvom man allerede har sagt "det gider jeg ikke"). Det svarer til nogle af besvarelsene i Ejsskjærs undersøgelse.

I Facebook-tråden gengiver 11 deltagere vendingen ortografisk (se nedenfor). Stavemåden og dermed bøjningen af *være* varierer mellem participiumsformer (med n- eller t-bøjning) eller infinitivform (uden endelse). Fem af deltagerne kommenterer variationen og tilskriver den geografisk distribution. Fire kommenterer direkte, at det skyldes en forskel mellem øst og vest. En deltager skriver: "i Gråsten, Sønderborg, Åbenrå siger man "vedewe" – vestpå "venøwe"", det understøttes af en anden, der skriver: "Æ komme fra ALS å æ hæ olti soj – vetæve" ("jeg kommer fra Als og jeg har altid sagt – været over"). Ejsskjær kommer også ind på geografisk distribution, idet hun skriver, at der med få undtagelser skrives *væn-/ven-* nord for og *væt-/vet-* syd for en linje fra Haderslev/Vodder (1994:101). Deltagerne i Facebook-gruppen har formentlig ikke en skelnen mellem øst- og vestsønderjysk i tankerne, men i Figur 1 har jeg forsøgsvis opdelt dem efter dette ved at angive det sogn eller sted, de er opvoksede i samt deres ortografiske gengivelse af dialektformerne af *været over*.

Østsønderjysk	<i>vedewe</i> (Padborg), <i>vedewe</i> (Varnæs), <i>vedewe</i> (Gråsten), <i>vedaue</i> (Tumbøl), <i>vetæve</i> (Als), <i>venæver</i> (Agerskov), <i>venøwe</i> (Toftlund), <i>wennøve</i> (Bolderslev)
Vestsønderjysk	<i>vænæve</i> (Møgeltønder/Højer), <i>ve 'æwe</i> (Rørkjær), <i>vænæver</i> (Højer)

Figur 1. Ortografiske gengivelse af *været over* fordelt på skribentens geografiske tilhørsforhold.

Som man kan se, stemmer de angivne former ikke helt overens med deltagerne opfattelse af en øst-vest-skellen i forhold til geografisk tilknytning. Tre deltagere fra det østsønderjyske område – Agerskov, Tumbøl og Bolderslev – bruger således n-bøjning af participiumsformen (bemærk dog, at der i Ejlskjær artikel også er en meddelelse fra Agerskov, der benytter n-bøjning, s. 101). Og for de tre informanter fra det vestsønderjyske dialektområde er der en enkelt, der har infinitivformen. Men under alle omstændigheder lader der ikke til at være tale om en nord-/syd-skellen i brug blandt deltagerne, sådan som Ejlskjær angiver. Dette kunne hænge sammen med, at der er 25 års afstand mellem de to datasæt, så n-bøjningen har spredt sig længere sydpå end Haderslev/Vodder, men der er for få belæg til at sige noget mere sikkert om det.

I Figur 1 kan man bemærke den store variation i, hvordan *været over* gengives ortografisk. To af deltagerne kopierer stavemåden i det oprindelige spørgsmål *vedewe*, de øvrige bud varierer, dels, som nævnt, med hensyn til n-/t-bøjningen (gengivelsen af t-bøjningen med enten *d* eller *t*), og dels gengivelsen af vokalen i første stavelse af *være*. Ejlskjær skriver, at Marie Bjerrum gjorde hende opmærksom på, at det leksikaliserede *været over* udtales med e-vokal i Felsted, selvom *være* udtales med æ-vokal, og at det kunne være med til at gøre det vanskeligt at genkende *været over*. Ud fra materialet kan vi ikke vide, hvordan deltagerne i Facebook-gruppen udtaler vokalen, ligesom Ejlskjær i øvrigt heller ikke kan med sine meddelere. Men alle fra det østsønderjyske dialektområde, hvor Felsted ligger, staver *være* med e, hvorimod to fra det vestsønderjyske område bruger æ.

Ejlskjær kommenterer i sin artikel, at langt de fleste eksempler, hun finder, omhandler negative former, dvs. noget man *ikke* gider været over. Hun skriver endvidere, at vendingen muligvis kendes og bruges af enhver dialekttalende sønderjyde. I Facebook-tråden spørges der til den negative variant. Ud fra diskussionen kan vi ikke udlede, om deltagerne kender den i positiv udgave, ligesom vi heller ikke kan slutte, hvor udbredt kendskabet til eller faktisk brug af vendingen er. Vi kan dog udlede, at der stadig er nogle, der kender udtrykket og dets betydning.

For at svare på, om vendingen bruges i sønderjysk i dag, skal man have fat i offline sprogbrug. Der findes to eksempler på positiv brug af vendingen

i et familieinterview fra Bylderup foretaget i 2015.¹ Begge eksempler stammer fra en far i den ene familie. Eksemplerne er: 1) ”vi sidder ti mand ude ved æ bord nogen gange til kaffe det gider jeg godt være over”, og 2) ”det gider jeg gerne været over at se” (om et bestemt tv-program). I de to eksempler er der variation i bøjningen af *være*: i det første bruger informanten infinitivformen af *være*, i det andet participiums-bøjning med t. I begge tilfælde benyttes æ-vokal i udtalen af *være*. I den ellers omfangsrige undersøgelse har vi ikke spurgt til *gide været over*-vendingen, så der kan sagtens være flere informanter, der bruger den. På baggrund af de hidtidige analyser må vi antage, at den findes i bedsteforældre- og forældregenerationen, hvorimod det er tvivlsomt, at den bruges i den unge generation.

Afslutning

I artiklen har jeg gennemgået en diskussion af, hvad *gide været over* betyder i Æ Synnejysk Forenings Facebook-gruppe, dermed ville jeg undersøge, hvad man kan udlede af online dialektbrug, i tilfælde hvor man ikke har adgang til de involveredes offline sprogbrug. I forhold til *gide været over* viste en sammenligning af Facebook-tråden med Ejsskjærs artikel om samme emne, at diskussionen i gruppen kommer omkring de samme aspekter, blot fra sprogbrugernes perspektiv. Sammenligningen viser på den ene side, at online sprogbrug kan ses som et kæmpestort og udtømmeligt skatkammer af data, der giver indblik i, hvad sprogbrugere interesserer sig for, og hvordan de opfatter enkeltord og vendinger. Men på den anden side kan man ikke nøjes med online studier, hvis man også vil have indblik i, hvorvidt en given vending bruges, og hvordan den udtales. Så selvom man godt gider været over data fra Facebook for at belyse dialektbrug, må man stadig hente hjælp i gode opslagsværker og tidligere undersøgelser, og man kan (heldigvis) stadig ikke nøjes med at sidde bag sin computer og forske.

¹ Interviewet indgår i Dialekt i periferien-projektet ved Center for Dialektforskning (<http://nors.ku.dk/dpef/>).

Litteratur

- Ejskjær, Inger (1994) vætöwe/vænöwe – en leksikalisering. *Danske Folkemaal* 36. København:99-104.
- Monka, Malene (2018) Sociolingvistik: Kom Bar Do – brug af dialekt på tværs af online og offline kontekster. *Sociale medier og sprog – Digital sprogbrug og social praksis*. Andreas Candefors Stæhr & Kristine Køhler Mortensen (red.). København: Samfundslitteratur:29-60.
- Pedersen, Karen Margrethe (2014) Sønderjysk skriftsprog i 150 år. 15. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Inger Schoonderbeek Hansen & Tina Thode Hougaard (red.). Århus: Aarhus Universitet:285-300.
- Stæhr, Andreas (2015) Sociale medier og hverdagssprog. *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* Frans Gregersen & Tore Kristiansen (red.). København: Sprogforandringscentret:152-164.
- Westergaard, Astrid (2011) Flersprogethed i Nordslesvig i spændingsfeltet mellem mundtlighed og skriftlighed. 13. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Inger Schoonderbeek Hansen & Peter Widell (red.). Århus: Aarhus Universitet:321.
- Westergaard, Astrid (2013) De unge og sønderjysk: Åbner Facebook nye muligheder? 14. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard & Peter Widell (red.). Århus: Aarhus Universitet:485-500.